

УДК 336.717.061

JEL G 21, E 51

DOI: 10.31471/2409-0948-2022-2(26)-119-130

Король Світлана Василівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,

**Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: svitlana.korol@nung.edu.ua**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4804-7612>

Смицнюк Орест Романович
магістр,

**Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: orestsmysnyk09@gmail.com**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6954-8782>

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ

Анотація. У статті розглянуто наукові підходи щодо розуміння сутності кредитного портфеля комерційного банку. Запропоновано його авторське бачення, яке передбачає поділ у площині вузького і широкого бачення сутнісної характеристики. В широкому розумінні під кредитним портфелем комерційного банку запропоновано розуміти сукупність інструментів за допомогою яких банк реалізує свою кредитну політику та здобуває конкурентні переваги на кредитному ринку. У вузькому розумінні кредитний портфель представляє собою сукупність позичок, які банк надає своїм клієнтам з метою отримання відсоткового прибутку.

За допомогою статистичних даних проаналізовано кредитний портфель комерційного банку АТ «Укресімбанк» за досліджуваний період. Встановлено, що кредитні вкладення займають значну часту в структурі активів комерційного банку. За весь період дослідження існувала чітка тенденція до зменшення обсягів наданих кредитів «Укресімбанком», що є негативним явищем, оскільки зменшення обсягів кредитування несе за собою зменшення прибутковості банку. Це пов'язано з кризовою ситуацією в країні та світі – політичною та валютною нестабільністю, що привело до зниження попиту на кредитні продукти серед юридичних осіб.

Визначено головні проблеми кредитного портфеля АТ «Укресімбанк». Аналітична оцінка кредитного портфеля комерційного банку дала змогу встановити сильний зв'язок між розмірами непрострочених і незнецінених кредитів та відсотковим прибутком банку. Проведені дослідження довели, що значний вплив на прибутковість банківських установ має якісно сформований кредитний портфель, тобто переважання у ньому саме частки непростроченої і незнеціненої заборгованості. Окрему увагу було зосереджено на аналізі проблемних кредитів та запропоновано основні напрями задля покращення якості кредитного портфеля. Також виокремлено стратегії за допомогою яких можна вирішити питання з проблемними кредитами в сучасних умовах, а саме: залишити їх на балансі, продаж третій стороні або позбутися їх шляхом списання з балансу та припинення заходів щодо стягнення заборгованості.

Ключові слова: кредит, кредитний портфель, проблемний кредит, оптимальна структура, комерційний банк.

Korol Svitlana
PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Finance,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
76019, Ivano-Frankivsk, st. Karpatska, 15
e-mail: svitlana.korol@nung.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4804-7612>

Smytsniuk Orest
Master,
Department of Finance,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
76019, Ivano-Frankivsk, st. Karpatska, 15
e-mail: orestsmytsnyk09@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6954-8782>

CREDIT PORTFOLIO OF A COMMERCIAL BANK: THE ESSENCE AND FEATURES OF THE OPTIMAL STRUCTURE FORMING

Abstract. The article examines scientific approaches to understanding the essence of the credit portfolio of a commercial bank. His author's vision is proposed, which envisages a division in the plane of a narrow and a broad vision of essential characteristics. In a broad sense, the credit portfolio of a commercial bank is proposed to mean a set of tools with which the bank implements its credit policy and gains competitive advantages in the credit market. In a narrow sense, the loan portfolio is a set of loans that the bank provides to its customers to obtain interest income.

With the help of statistical data, the commercial bank JSC "Ukreximbank" credit portfolio was analyzed for the period under study. It was established that credit investments occupy a significant part in the structure of assets of a commercial bank. Over the entire period of the study, there was a clear tendency to decrease the volume of loans granted by Ukreximbank, which is a negative phenomenon, since the decrease in the volume of lending entails a reduction in the bank's profitability. This is due to the crisis in the country and the world - political and currency instability, which led to a decrease in the demand for credit products among legal entities.

The main problems of the loan portfolio of JSC "Ukreximbank" were identified. An analytical assessment of the credit portfolio of a commercial bank made it possible to establish a strong relationship between the size of non-overdue and non-impaired loans and the bank's interest income. The conducted studies proved that a qualitatively formed credit portfolio, i.e., the predominance of the share of non-overdue and unvalued debt in it, has a significant impact on the profitability of banking institutions. Particular attention was focused on the analysis of problem loans and the main directions for improving the quality of the loan portfolio were proposed. Strategies are also highlighted by which problem loans can be resolved in modern conditions, namely: leaving them on the balance sheet, selling them to a third party or getting rid of them by writing them off the balance sheet and stopping debt collection measures.

Keywords: loan, loan portfolio, problem loan, optimal structure, commercial bank.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стан банківської системи України є складним і важкопрогнозованим, що обумовлено як складними політичними та соціальними умовами, так і трансформаційними процесами в економіці країни. Однак, однією з ключових складових розвитку економіки країни є стабільність та стійкість банківської системи. Власне, саме прогнозованість банківської системи дає змогу

визначити основні напрями подальшого розвитку, а також збільшити привабливість її для іноземних інвесторів та вітчизняних суб'єктів господарювання. Водночас ефективність кредитної діяльності банків на сьогодні є ключовим фактором їх життєдіяльності, оскільки більше половини всіх активів банку становить кредитний портфель. Банки, надаючи кредити, підвищують активність як державного, так і приватного секторів економіки. Проте зараз виникає проблема щодо удосконалення банківського кредитування. Особливо це стосується формування кредитного портфеля, так як дозволяє чіткіше розробити кредитну стратегію банку і, тим самим, визначити можливості для кредитування клієнтів та розвитку ділової активності. Якісно сформований кредитний портфель сприяє як і максимізації прибутку окремої банківської установи, так і загальної прибутковості національної банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці щодо визначення суті кредитного портфеля присвячено чимало праць вітчизняних науковців. Зокрема, в економічній літературі поняття кредитного портфеля банку трактується неоднозначно. Деякі автори дуже широко трактують кредитний портфель, відносячи до нього всі фінансові активи і навіть пасиви банку, а інші – вважають, що кредитний портфель представляє собою тільки сукупність позичкових операцій банку.

Професор Раєвський К. Є. пропонує таке визначення кредитного портфеля – це сума усіх позик, які надаються банком з метою отримання доходу [1, с. 312]. Подібне визначення кредитного портфеля формулює і професор Примостка Л. О., з точки зору якої кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів [2, с. 125].

Бондаренко Л. вважає, що кредитний портфель – це економічно обґрунтовані та структуровані кредити та договори, які виникають в результаті планомірних управлінських рішень відповідно до вимог кредитної політики самого банку [4, с.33].

Також необхідно розглянути думку Бугель Ю. В., яка вважає, що потрібно розглядати кредитний портфель у двох значеннях: в широкому та вузькому. В широкому розумінні кредитний портфель являє собою інструмент для управління активами і пасивами банку; у вузькому портфель виконує функцію інструмента для досягнення таких цілей як: отримання необхідного рівня ліквідності, мінімізація ризиків кредитного портфеля, високий темп приросту доходу в довгостроковій перспективі та багато інших [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на висвітлені підходи щодо розуміння дефініції «кредитний портфель», варто зауважити, що особливості його застосування потребують деталізованого розмежування у площині широкого і вузького бачення його сутності. Крім того, у вимірі сьогодення виникає потреба у перегляді діючої і, відтак, подальшому формуванні оптимальної структури кредитного портфеля комерційного банку. Такі дії можуть бути уможливлені через призму досліджень зв'язку між прибутковістю кредитних операцій і вартістю непрострочених та незнецінених кредитів банків.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сутності кредитного портфеля комерційного банку, що дозволить окреслити його межі у вузькому і широкому розумінні і, тим самим, спровокує перегляд формування його структури. Серед основних завдань варто окреслити необхідність розмежування сутності кредитного портфеля комерційного банку, його аналітичну оцінку та стратегічні вектори розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитні операції є одними із найголовніших видів банківської діяльності. Саме тому питання розвитку та вдосконалення структури кредитного портфеля з метою мінімізації його ризиків, набули особливої актуальності та значимості.

Розглянувши твердження науковців, які частково доповнюють одне одного, можна сформулювати авторське визначення терміну «кредитний портфель». Водночас, погоджуємося з думкою Бугель Ю. В. і вважаємо, що кредитний портфель слід розглядати

в двох значеннях, – широкому та вузькому. У широкому розумінні кредитний портфель – це сукупність інструментів за допомогою яких банк реалізує свою кредитну політику та здобуває конкурентні переваги на кредитному ринку. У вузькому розумінні під кредитним портфелем слід розуміти сукупність позичок, які банк надає своїм клієнтам з метою отримання відсоткового прибутку.

Найважливішим етапом реалізації кредитної політики кредитного портфеля є його формування, що дозволяє чіткіше вибрати стратегію і тактику розвитку комерційного банку. Саме кредитний портфель одночасно виступає головним джерелом доходів банку і джерелом ризику при розміщенні активів. Від якості портфеля значно залежить репутація банку, фінансові результати, його стійкість та ліквідність.

Кредитні операції – найприбутковіший вид банківської діяльності. З їхньою допомогою формується основна частина чистого прибутку, яка відраховується до резервних фондів і йде на виплату дивідендів. У процесі операційної діяльності банк піддається ризикам, які пов'язані зі структурою та якістю кредитного портфеля. До них відносяться: ризик ліквідності – зобов'язання перед позичальником, які банк не в змозі погасити; кредитний ризик – неспроможність позичальником сплати основного боргу та відсотків за кредитом; ризик процентних ставок – ризик несприятливої зміни процентних ставок.

Тому ретельний відбір позичальників та контроль за його фінансовим станом та аналіз умов видачі кредиту є основними функціями кредитних підрозділів банку. Таким чином, важливим питанням для будь-якого банку стає формування оптимального кредитного портфеля.

Пропонуємо розглянути сучасний стан кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» за 2018-2020 рр. Аналіз кредитного портфеля буде проводитися на основі фінансової звітності банку, яка доступна на офіційному сайті банку. Перш за все, розглянемо структуру активів банку (табл. 1).

Таблиця 1

Структура активів банку за 2018-2020 рр.

Показники	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
Обсяг наданих кредитів, тис. грн.	137275823	84,93	109602969	78,1	96060333	49,81
Загальні активи, тис. грн.	161625382	100	140338187	100	192835492	100

Отже, кредитні вкладення протягом аналізованого періоду займають значну частку в структурі активів комерційного банку. У 2018 році вони становили 84,93%, у 2019 їхнє значення зменшилося до 78,1%, а станом на 2020 рік питома вага кредитів у загальних активах становила 49,84%. Наступним кроком для аналізу кредитного портфеля буде аналіз динаміки та структури кредитного портфеля за суб'єктами кредитування (табл. 2).

Із таблиці 2 видно, що протягом 2018-2020 рр. існувала чітка тенденція до зменшення обсягів наданих кредитів «Укресімбанком», що є негативним явищем, оскільки зменшення обсягів кредитування несе за собою і зменшення прибутковості банку. Так, на початок аналізованого періоду сума наданих кредитів становила 137275823 тис. грн., а на кінець 96060333 тис. грн. Показник темпу зростання за аналізований період склав -30,02%. Це пов'язано з кризовою ситуацією в країні та світі – політичною та валютною нестабільністю, що привело до зниження попиту на кредитні продукти серед юридичних осіб. Щодо суб'єктів кредитування то значну частку займає кредитування юридичних осіб. За аналізований період питома вага кредитів наданих юридичним особам становила не менше 75%.

**Структура кредитного портфеля за суб'єктами кредитування
АТ «Укрексімбанк» за 2018-2020 рр.**

Показники	Показники станом на						Темп зростання 2020/2018
	31.12.2018		31.12.2019		31.12.2020		
	Сума тис. грн	Питома вага, %	Сума тис. грн	Питома вага, %	Сума тис. грн	Питома вага, %	
Кредитування юридичних осіб	103550291	75,43	89823836	81,95	76662909	79,81	-25,96
Кредитування фізичних осіб	1973096	1,43	1834507	1,67	2164120	2,25	9,68
Державні підприємства	31666089	23,07	17857373	16,29	16884827	17,58	-46,68
Муніципальні та комунальні підприємства	86347	0,06	87253	0,08	348477	0,36	303,58
Усього виданих кредитів	137275823	100	109602969	100	96060333	100	-30,02

Значний темп спадання спостерігається у кредитуванні юридичних осіб – у 2020 р. порівняно з 2018 р. він склав -25,96%. Якщо взяти до уваги питому вагу кредитів наданих фізичним особам то вона коливатиметься в межах від 1,43% (2018 рік) до 2,25% (2020 рік). За аналізований період спостерігається зростання обсягів кредитування фізичних осіб з темпом росту 9,68%.

Також значну частку в структурі кредитного портфеля займає кредитування державних підприємств. Станом на 2018 рік сума наданих кредитів становила 31666089 тис. грн. з питомою вагою 23,07%. Протягом наступних років відбувся спад на 46,68%, і сума наданих кредитів вже становила 16884827 тис. грн. З цієї таблиці також можна побачити, що банк більше зосереджується на кредитуванні юридичних осіб, тому розглянемо структуру кредитного портфеля за галузями економіки (табл. 3).

**Структура кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» за секторами економіки
за 2018-2020 рр.**

Сектор економіки	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Сільське господарство та харчова промисловість	20 151 782	14,7	16 831 439	15,4	13 783 986	14,3
Видобувна галузь	16 678 009	12,1	4 593 796	4,1	4 910 270	5,1
Торгівля	15 079 043	11	12 429 433	11,3	8 479 893	8,8
Хімічна промисловість	14 345 801	10,4	12 258 066	11,2	11 426 786	11,9
Енергетика	13 118 945	9,6	12 201 065	11,1	14 519 027	15,1
Нерухомість	10 255 613	7,5	8 963 788	8,2	9 159 549	9,5
Металургія	8 632 084	6,3	7 965 573	7,3	8 140 737	8,5
Машинобудування	8 562 851	6,2	8 549 798	7,8	8 114 145	8,4
Будівництво	7 316 587	5,3	4 469 475	3,3	1 920 616	2
Виробництво будівельних матеріалів	5 895 931	4,3	4 476 267	4,1	855 803	0,9
Транспорт і зв'язок	2 957 642	2,1	4 593 796	4,2	3 996 751	4,2
Інше	14 281 535	10,5	12 270 473	12	10 752 770	11,3
Разом	137275823	100	109602969	100	96060333	100

Проаналізувавши таблицю 3 зможемо визначити галузеву диверсифікацію банку. За аналізований період найбільший обсяг кредитів був наданий підприємствам з таких галузей економіки, як енергетика, сільське господарство та харчова промисловість, нерухомість, торгівля та хімічна промисловість. Найменшу питому вагу у структурі кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» займають будівництво, виробництво будівельних матеріалів, транспорт та зв'язок.

У сьогоденних умовах забезпечення стабільної роботи та фінансової стійкості банків та всієї банківської системи є одним із пріоритетних напрямів розвитку банківської сфери. Тому виникає проблема ефективного управління активами та пасивами, що є одним із факторів, які впливають на фінансову стійкість банків. Проблемні активи вкрай негативно впливають на якість кредитних портфелів і загальну структуру банків, істотно знижуючи ефективність банківської галузі, чинячи тиск на показники регулятивного капіталу, зменшують довіру клієнтів банку та інвесторів та істотно зменшують можливості фінансування реального сектору економіки країни (рис. 1) [6].

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів [6]

Багато фахівців особливу увагу приділяє ситуації, яка склалася з проблемними кредитами в державних банках. Зазвичай прийнято вважати, що проблема з непрацюючими активами державних банків пов'язана з якістю прийняття кредитних рішень, надзвичайно низькою операційною ефективністю, відсутністю чітких бізнес-моделей та ефективного корпоративного управління. Певною мірою це так, оскільки більшість проблемних кредитів АТ «Укресімбанк» припадає саме на великі бізнес-групи (наближені до бізнес-інтересів політичних діячів), на кредитуванні яких зосереджений АТ «Укресімбанк» та ще деякі державні банки. Враховуючи значні обсяги непрацюючих кредитів в державних банках, зауважимо, що вони негативно впливають на роботу цілої банківської системи. Слід зазначити, що проблема непрацюючих кредитів стала ще більш гострою після погіршення макроекономічного середовища у 2014-2016 роках; втрату територій та позичальників на даних територіях; економічні втрати внаслідок військових дій; економічні втрати спричинені пандемією COVID-19 та недобросовістності багатьох позичальників. Вважаємо, що доцільно дослідити зв'язок між прибутковістю кредитних операцій та вартістю непрострочених та незнецінених кредитів банків (табл. 4-8).

Таблиця 4

Вихідні дані для дослідження зв'язку між прибутковістю кредитних операцій та вартістю непрострочених та незнецінених кредитів АТ «Укресімбанк» за 2018-2020 роки

Показники	Період, роки			Відхилення 2020/2018
	2018	2019	2020	
Процентні доходи, млн.грн	7788	7238,2	5320,1	-2467,9
Непрострочені та незнецінені кредити, млн.грн	45411,4	27147,9	23868,3	21543,1

На основі формул 1-8 буде здійснюватися розрахунок проміжних показників, які будуть занесені в таблицю 5.

$$\bar{y} = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{n} \quad (1)$$

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (2)$$

де \bar{x}, \bar{y} – середні арифметичні значення величин;

y_i, x_i – числові значення величин, між якими встановлюється кореляційний зв'язок;

n – кількість спостережень.

$$D[Y] = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}{n} \quad (3)$$

$$D[X] = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n} \quad (4)$$

де $D[Y], D[X]$ – дисперсія показників Y, X ;

\bar{x}, \bar{y} – середні арифметичні значення величин;

y_i, x_i – числові значення величин, між якими встановлюється кореляційний зв'язок;

n – кількість спостережень.

$$\sigma[Y] = \sqrt{D[Y]} \quad (5)$$

$$\sigma[X] = \sqrt{D[X]} \quad (6)$$

де $\sigma[Y], \sigma[X]$ – середньо квадратичне відхилення показників Y, X ;

$D[Y], D[X]$ – дисперсія показників Y, X .

$$K[X, Y] = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n} \quad (7)$$

де $K[X, Y]$ – статистичний кореляційний момент між X і Y ,

\bar{x}, \bar{y} – середні арифметичні значення величин,

y_i, x_i – числові значення величин, між якими встановлюється кореляційний зв'язок;

n – кількість спостережень.

$$r[X, Y] = \frac{K[X, Y]}{\sigma[Y]\sigma[X]} \quad (8)$$

Таблиця 5

Розрахунок проміжних показників

Роки	X	Y	yi-усер	xi-хсер	(yi-усер)*(xi-хсер)	yi-усер^2	xi-хсер^2
2018	7788	45411,4	13268,9	1006,0	13348019,9	176062822,6	1011966,3
2019	7238,2	27147,9	-4994,6	456,2	-2278378,6	24946362,1	208086,8
2020	5320,1	23868,3	-8274,2	-1461,9	12096355,5	68462937,3	2137241,3
Разом	20346,3	96427,6	0	0,3	23165996,8	269472122	3357294,3

За допомогою кореляційного аналізу можна кількісно виміряти та оцінити механізм взаємодії факторних ознак, а його параметри використовуються як інструменти для контролю та регулювання якості кредитного портфеля банків.

Таблиця 6

Числові характеристики показників

Показники	D[X]	D[Y]	$\sigma[X]$	$\sigma[Y]$	K[X,Y]	r[X,Y]
АТ «Укресімбанк»	712414	22820979	844	4777	4032118,5	1

Розглянувши показники, які представлені в таблиці 6, можна сказати, що існує сильний прямий зв'язок між значеннями X та Y , тобто існує сильна залежність між вартістю непрострочених та незнецінених кредитів та процентним прибутком банків. Для АТ «Укресімбанк» коефіцієнт кореляції дорівнює 1, це свідчить про те, що існує сильна додатна залежність між обсягами непрострочених та незнецінених кредитів та обсягами

процентних доходів. Дане значення коефіцієнта можна охарактеризувати тим, що із зростанням кількості непростроченої заборгованості зростає і сума процентного прибутку.

Важливою характеристикою кореляційного зв'язку є лінія регресії. Параметри рівняння регресії визначаються за допомогою методу найменших квадратів, який полягає в мінімізації суми квадратів відхилень емпіричних значень у від теоретичних Y:

$$\sum(y - Y)^2 = \min \quad (9)$$

Існує математично доведене твердження, що значення показників a_0 та a_1 , при яких сума квадратів відхилень мінімальна і розраховується за допомогою системи рівнянь [9]:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x = \sum y \\ a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 = \sum xy \end{cases} \quad (10)$$

Розв'язавши систему, знайдемо значення параметрів a_1 та a_0 :

$$a_1 = \frac{\sum xy - \bar{x} \bar{y}}{\sum x^2 - (\bar{x})^2} \quad (11)$$

$$a_0 = \bar{y} - a_1 \bar{x} \quad (12)$$

Розрахунок параметрів лінійної регресії буде здійснюватися для оцінки сили зв'язку між прибутковістю кредитних операцій та вартістю непрострочених та незнецінених кредитів.

Таблиця 7

Розрахунок проміжних показників

Роки	X	Y	XY	Y^2	X^2
2018	7788	45411,4	353663983,2	2062195250,0	60652944
2019	7238	27147,9	196496500,2	737008474,4	52388644
2020	5320,104	23868,3	126981838,3	569695744,9	28303506,57
Разом	20 346	96 428	677 142 322	3 368 899 469	141 345 095
Середнє	6782,0	32142,5	225714107,2	1122966490	47115031,5

На основі проміжних показників з таблиці 7 за допомогою формул 9-12 розрахуємо значення для формування рівняння регресії. Отримані дані занесемо в таблицю 8.

Таблиця 8

Числові характеристики показників

Показники	A1	A0
АТ «Укрексімбанк»	6,9009	-14659,4

На основі розрахованих показників в таблиці 8 можна сформулювати рівняння регресії: для АТ «Укрексімбанк» (рис. 2): $y = 6,9009x - 14659$

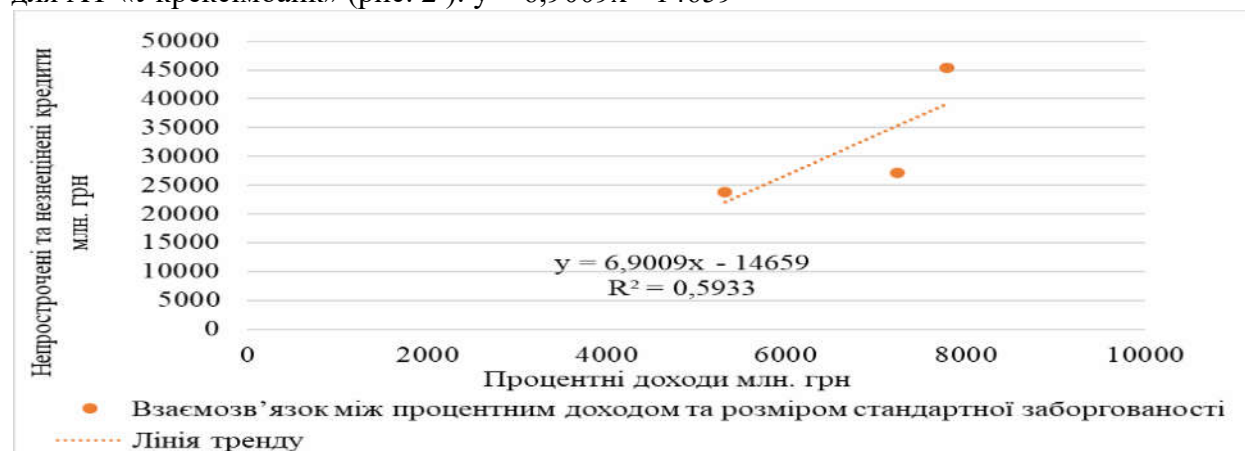

Рис. 2. Лінійний взаємозв'язок між прибутковістю кредитних операцій та вартістю непрострочених та незнецінених кредитів АТ «Укрексімбанк»

З рисунку 2 можна зробити висновок, що між аналізованими показниками існує прямий лінійний зв'язок. Коефіцієнт детермінації становить 0,5933 або 59,3%, що вказує на те, що непрострочені та незнецінені кредити на 59,3% впливають на обсяг прибутку.

Отже, за результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що існує сильний зв'язок між розмірами непрострочених та незнецінених кредитів та відсотковим прибутком банку. Розрахунки доводять, що значний вплив на прибутковість банківських установ має якісно сформований кредитний портфель, тобто переважання у ньому саме частки непростроченої та незнеціненої заборгованості. Тому, за для збільшення обсягів отриманих прибутків, важливу роль має відігравати саме якісне формування кредитного портфеля банку за ступенем ризику (рис. 3).

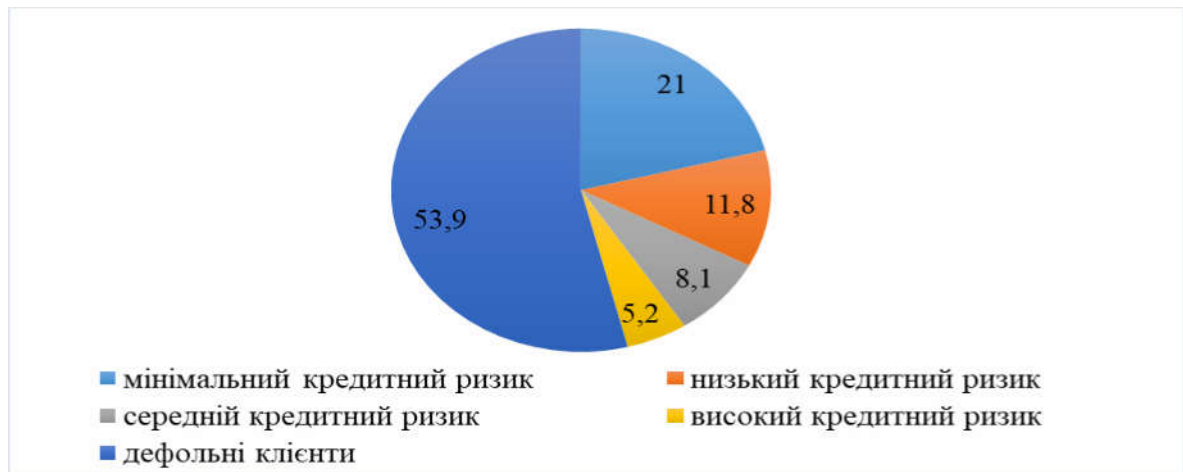

Рис. 3. Діюча структура кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» за ступенем ризику

Згідно з рисунком 3 у структурі кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» за ступенем ризику частку в понад 50% займають дефолтні клієнти, в той час як на кредити з мінімальним ризиком припадає тільки 21%. Тому банку слід вживати заходи щодо зменшення обсягів проблемних активів, оскільки вони є тягарем для подальшого успішного розвитку.

Переважно, у банків є три стратегії за допомогою яких можна вирішити питання з проблемними кредитами [7]:

1. Залишити на балансі проблемні кредити з метою вирішення цієї проблеми (шляхом реструктуризації боргу або судового стягнення заборгованості). Дана робота з простроченою заборгованістю може виконуватися як і підрозділами банку, так і сторонніми виконавцями.

2. Продаж проблемних кредитів третій стороні.

3. Позбутися проблемних кредитів шляхом списання їх з балансу і припинення заходів щодо стягнення заборгованості.

Для визначення того, який з запропонованих методів є найбільш доречним слід опиратися на особливості кожної угоди, обраної банком стратегії розвитку, можливості залучення додаткових коштів для підтримки ліквідності, наявності вільних фінансових ресурсів, часу та кваліфікованого персоналу для роботи з проблемною заборгованістю.

У світовій практиці найпопулярнішим методом управління проблемними кредитами виступає реструктуризація (продовження термінів кредитування та зниження відсоткових ставок за користування кредитом). Наприклад, у Японії управління даними кредитами ґрунтується на використанні жорстких антикризових заходів. Урядом країни сформовано програму з надання податкових стипендій, сформовано гарантії за для збільшення обсягів наданих кредитів малим підприємствам. У Канаді з метою управління проблемними кредитами використовуються цільові програми без вживання антикризових заходів. У

деяких країнах Європи, таких як Польща, Литва, Фінляндія держава не втручається в управління проблемними кредитами. У таких країнах як Аргентина і Угорщина популярним заходом щодо управління проблемними кредитами є конвертація валюти кредиту, а у Мексиці – зменшення основної суми боргу [8; 9].

На нашу думку, найдоцільнішим шляхом вирішення проблеми з проблемними кредитами є продаж їх третій стороні, оскільки існує ймовірність повернення деякої суми кредиту.

Важливу роль у формуванні оптимального кредитного портфеля має і довіра населення до банківських установ. За даними, яке проводилося Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, рівень довіри до комерційних банків становив 30%, а рівень довіри до НБУ – 40% [10]. Головною проблемою недовіри до банківських установ є те, що громадяни не розуміють усіх процесів, які відбуваються в банківській системі. Дана ситуація посилюється також і впливом й інших чинників таких як: падінням рівня життя, скороченням доходів населення, коливання курсу іноземних валют. Тому одним із найважливіших завдань для підвищення рівня довіри громадян до банківської системи України є підвищення рівня фінансової грамотності, підвищення іміджу державних банків, впровадження революційних маркетингових технологій. Важливу роль у підвищенні довіри до банків має відігравати НБУ, шляхом посиленого нагляду за діяльністю банків та забезпечення їх стабільності [11-13].

Також в банку є можливість збільшувати обсяги наданих кредитів шляхом участі в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%».

На цьому етапі розвитку банку вважаємо, що оптимальною структурою для банку має стати та, в якій на кредити з мінімальним ризиком має припадати 1/3 від обсягу кредитного портфеля, оскільки сума кредиту і відсотків по ньому сплачується вчасно, і під них потрібно формувати мінімальні резерви (рис. 4).

Рис. 4. Оптимальна структура кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» за ступенем ризику

Приблизно 1/3 кредитного портфеля мають займати кредити з низьким та середнім кредитним ризиком. Таким категоріям кредитів необхідно приділяти найбільше уваги за для уникнення переведення цих кредитів до категорії з високим кредитним ризиком.

Також оптимальним рішенням буде зменшення обсягів непрацюючих кредитів до рівня 28%. Обсяги проблемних кредитів повинні щороку зменшуватися, оскільки під сумнівну та безнадійну заборгованість банкам слід формувати значні резерви, які в свою чергу могли б бути направлені на надання нових кредитів. Значна концентрація безнадійних кредитів може нести загрози для діяльності банківської установи, тому

важливо для менеджменту слідкувати за питомою вагою даних кредитів і вчасно реагувати на збільшення їхньої суми.

Висновки і пропозиції. В результаті дослідження було запропоновано авторський підхід до визначення терміну «кредитний портфель комерційного банку», в широкому розумінні – сукупність інструментів, за допомогою яких банк реалізує свою кредитну політику та здобуває конкурентні переваги на кредитному ринку. У вузькому розумінні під кредитним портфелем слід розуміти сукупність позичок, які банк надає своїм клієнтам, з метою отримання відсоткового прибутку. За результатами аналізу кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» виявлено, що присутня негативна тенденція до зменшення обсягів наданих кредитів, яка в свою чергу є одним із факторів збиткової діяльності банку. Також було виявлено значну частку проблемних кредитів в структурі банку, які негативним чином впливають на ліквідність та платоспроможність банківської установи. Задля покращення якості кредитного портфеля було запропоновано напрями вдосконалення управління проблемними кредитами. Було досліджено зв'язок між прибутковістю кредитних операцій та вартістю непрострочених та незнецінених кредитів банків, та була запропонована оптимальна структура кредитного портфеля за ступенем ризику. Вважаємо, що у подальшому вона уможливить ефективно діючу структуру кредитного портфеля комерційного банку.

Література

1. Енциклопедія банківської справи України. Редкол. В. С. Стельмах (голова) та ін. К.: Молодь: Ін Юре, 2001. 680 с.
2. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: Підруч. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.
3. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності. *Вісник НБУ*. 2003. №3. С. 31-33.
4. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 2(27). С.157-163.
5. Зайцева І. Ю., Малишко Н. В., Палій О. В. Управління проблемними кредитами банків. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 199-207.
6. Частка непрацюючих кредитів в Україні. *Національний банк України: офіційний сайт*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>.
7. Довгань Ж. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ у сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2015. №4. С. 43-55.
8. Болгар Т. М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1. С. 50-58.
9. Бондаренко Л. А., Стародубцева Т. В. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 2. С. 169-172.
10. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsii-gromadian-berezen-2021r>.
11. Брітченко І., Стойка В. Роль довіри в організації та функціонуванні банківської системи. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.). Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. С. 257.
12. Король С. В. Сучасні проблеми кредитування суб'єктів господарювання банківськими установами. *Науково-практичний журнал «Регіональна економіка та управління»*. Запоріжжя, 2018. №1(19) лютий. С. 62-66. URL: [http://siec.zp.ua/images/journal/2018/1\(19\)2018.pdf](http://siec.zp.ua/images/journal/2018/1(19)2018.pdf).

13. Король С. В. Стратегічні аспекти управління кредитуванням суб'єктів господарювання банківськими установами в Україні. *Materials of the International scientific-practical conference «Integration of business structures: strategies and technologies»*, (Tbilisi, 23 February, 2018.). Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing, 2018. P. 185-187.

References

1. Entsyklopediya bankivs'koyi spravy Ukrainy. (2001). Redkol Stel'makh, V. S. (holova) ta in. K.: Molod': In Yure, 680 s.
2. Prymostka, L. O. (2004). Finansovyy menedzhment u banku: Pidruch. K.: KNEU. 468 s.
3. Bondarenko, L. (2003). Ponyattya kredytnoho portfelya komertsyynoho banku i kryteriyi yoho konkurentospromozhnosti. *Visnyk NBU*. №3. S. 31-33.
4. Buhel', YU. (2010). Napryamy udoskonalennya suchasnykh metodiv upravlinnya bankivs'kym kredytnym portfelem. *Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk*. № 2(27). S.157-163.
5. Zaytseva, I. YU., Malyshko, N. V., Paliy, O. V. (2019). Upravlinnya problemnymy kredytamy bankiv. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. № 68. S. 199-207.
6. Chastka nepratsyuyuchykh kredytiv v Ukraini. *Natsional'nyy bank Ukrainy: ofitsiyyny sayt*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>.
7. Dovhan', ZH. (2015). Osoblyvosti upravlinnya kredytnoyu diyal'nisty bankivs'kykh ustanov u suchasnykh umovakh. *Svit finansiv*. №4. S. 43-55.
8. Bolhar, T. M. (2014). Problemni kredyty bankiv yak rezul'tat realizatsiyi kredytnoho ryznyku. *Ekonomichnyy nobelivs'kyy visnyk*. № 1. S. 50-58.
9. Bondarenko, L. A., Starodubtseva, T. V. (2014). Otsinka portfelya problemnykh kredytiv komertsyynykh bankiv Ukrainy v konteksti zabezpechennya stabil'nosti bankivs'koyi systemy. *Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*. № 2. S. 169-172.
10. Otsinka sytuatsiyi v krayini, dovira do instytutiv suspil'stva ta politykiv, elektoral'ni oriyentatsiyi hromadyan (berezen' 2021r.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-berezen-2021r>.
11. Britchenko, I., Stoyka, V. (2016). Rol' doviry v orhanizatsiyi ta funktsionuvanni bankivs'koyi systemy. *Transformatsiya natsional'noyi modeli finansovo-kredytnykh vidnosyn: vyklyky hlobalizatsiyi ta rehional'ni aspekty: zbirnyk materialiv Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* (m. Uzhhorod, 23 lystopada 2016 r.). Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla». S. 257.
12. Korol', S. V. (2018). Suchasni problemy kredytuvannya sub'yektiv hospodaryuvannya bankivs'kymy ustanovamy. *Naukovo-praktychnyy zhurnal «Rehional'na ekonomika ta upravlinnya»*. Zaporizhzhya. №1(19) lyuty. S. 62-66. URL: [http://siee.zp.ua/images/journal/2018/1\(19\)2018.pdf](http://siee.zp.ua/images/journal/2018/1(19)2018.pdf).
13. Korol', S. V. (2018). Stratehichni aspekty upravlinnya kredytuvannyam sub'yektiv hospodaryuvannya bankivs'kymy ustanovamy v Ukraini. *Materials of the International scientific-practical conference «Integration of business structures: strategies and technologies»*, (Tbilisi, 23 February, 2018.). Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing. R. 185-187.